

Tomasz Czarnota
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)

Oddziaływanie państwa na niepaństwowy zasób archiwalny w Polsce – od teorii do praktyki

Słowa kluczowe: archiwistyka, Polska, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, prawo archiwalne, archiwa społeczne, archiwa prywatne.

Keywords: archivistics, Poland, The Head Office of of State Archives, archival law, social archives, private archives

Szereg opracowań z ostatnich lat zwiera wypowiedzi przedstawicieli państwowej służby archiwalnej (dalej: PSA) świadczące o docenianiu znaczenia dokumentów wytwarzanych przez aktualnie działające podmioty prywatne. Podkreślano, że wraz z zainicjowanymi w 1989 r. przemianami ustrojowymi rola niepaństwowego sektora stale wzrasta, a tworzące go organizacje w coraz większym stopniu wpływają na życie publiczne w Polsce, określając jego kształt i charakter w różnych sferach (gospodarczej, politycznej, społecznej, artystycznej). Wskazywano zarazem, że tym samym stają się potencjalnymi (sic!) wytwórcami materiałów archiwalnych, które zasługują na to, by je chronić ze względu na rolę i społeczne znaczenie podmiotów, które je wytworzyły¹. Te i im podobne deklaracje skłaniają do podjęcia próby zbadania tego, jak przedstawia się sprawa oddziaływania państwa na niepaństwowy zasób archiwalny (dalej: NZA). Rozważania na ten temat muszą być poprzedzone wyjaśnieniem znaczenia nadanego pojawiającym się w tym artykule kluczowym sformułowaniu i terminom. Przez „państwo” rozumiem ogół instytucji państwowych działających w Polsce, podejmujących z własnej inicjatywy bądź w wyniku wpływu zewnętrznych bodźców różnego rodzaju

¹ Uzasadnienie do Zarządzenia NDAP nr 16 z 10 XII 2012 w sprawie współpracy archiwów państwowych z podmiotami, których materiały archiwalne wchodzą w skład niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego [online], <https://www.archiwa.gov.pl/pl/zarzadzanie-dokumentacja/prawo-archiwalne/akty-normatywne-naczelnego-dyrektora-archiwow-panstwowych> [dostęp: 2016-05-19]; Raport Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych 2013, s. 19 [online], <http://archiwalna.archiwa.gov.pl/images/stories/Wydawnictwa/Raport%20Naczelnego%20Dyrektora%20Archiw%C3%B3w%20Pa%C5%84stwowych%202013.pdf> [dostęp: 2016-05-04].

działania wobec podmiotów będących wytwórcami NZA. W obrębie tej kategorii szczególną rolę odgrywa PSA².

Z kolei oddziaływaniem, przypisanym tak rozumianemu państwu, nazywam intencjonalne wpływanie za pomocą określonych środków na podmioty wytwarzające NZA, mające przede wszystkim na celu podjęcie przez te ostatnie oczekiwanych przez państwo działań, zademonstrowanie pewnych zachowań lub zajęcie stanowiska – oczywiście w związku ze sferą archiwalną. Oddziaływanie na cały narodowy zasób archiwalny, a więc i na niepaństwowy ewidencjonowany zasób archiwalny (dalej: NEZA), znajduje uzasadnienie w przepisach ustawy archiwalnej, jest też wprost zapisane w *Strategii Archiwów Państwowych na lata 2010–2020*, przy określeniu misji archiwów państwowych (dalej: AP), jaką jest trwałe zachowanie świadectw przeszłości i zapewnienie do nich powszechnego dostępu³. Systematyczne podejmowanie tego typu działań znajduje też oparcie w innych normatywach, np. w uzasadnieniu do Wytycznych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (dalej: NDAP) 10 grudnia 2012 r., dotyczących współpracy AP z podmiotami, których materiały archiwalne wchodziły w skład NEZA⁴.

NZA to termin wprowadzony przez ustawę archiwalną z 1983 r. na oznaczenie jednej z dwóch „odnóg” (obok państwowego zasobu archiwalnego) narodowego zasobu archiwalnego. Warto tu, w ślad za prof. Haliną Robótką, zaznaczyć, że wprowadzone przed przeszło trzema dekadami regulacje ustawowe *de facto* niemal wyłącznie dotyczą państwowego zasobu archiwalnego (dalej: PZA)⁵. NZA z kolei dzieli się na ewidencjonowany i nieewidencjonowany. Nawiasem mówiąc nie są to określenia najtrafniej ilustrujące istotę i odmienność dokumentacji wytwarzanej przez poszczególne podmioty go tworzące, skoro głównym kryterium odmienności czyni się tutaj kwestię prowadzenia lub nie prowadzenia przez te podmioty ewidencji swych archiwaliów. Do NEZA zalicza się partie polityczne, organy samorządu gospodarczego i zawodowego, związki zawodowe, kościoły i związki wyznaniowe, fundacje, stowarzyszenia, organizacje spółdzielcze, prywatne uczelnie, instytucje naukowe, banki, instytucje ubezpieczeniowe, przedsiębiorstwa i korporacje gospodarcze⁶. Przy czym niektórym z nich (szczególnie partiom politycznym i związkom zawodowym) z racji ich pozycji

---

² Poza tak rozumianym państwem sytuuje inne publiczne podmioty, takie jak uniwersytety lub ośrodki naukowe, których działań podejmowanych względem wytwórców NZA nie znamionuje prawny imperatyw ani sformalizowane podejście tudzież postawa nawiązująca do relacji typu zwierzchnik – podwładny, lecz przeciwnie, obecne są tu raczej swoboda, świadomość partnerstwa i uznanie wzajemnej niezależności. Kwestii ewentualnego oddziaływania przez te ostatnie podmioty nie rozpatruję w tym artykule.

³ *Strategia archiwów państwowych na lata 2010–2020*, Załącznik do Komunikatu nr 1/2010 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 23 XII 2010, s. 3 [online], <https://www.archiwa.gov.pl/pl/o-nas/strategia-archiwow-panstwowych> [dostęp: 2016-05-18].

⁴ *Wytyczne w sprawie współpracy archiwów państwowych z podmiotami, których materiały archiwalne wchodziły w skład NEZA* – załącznik do Zarządzenia NDAP nr 16 z 10 XII 2012 [online], <https://www.archiwa.gov.pl/pl/zarzadzanie-dokumentacja/prawo-archiwalne/akty-normatywne-naczelnego-dyrektora-archiwow-panstwowych> [dostęp: 2016-05-19].

⁵ H. Robótka, *Kilka refleksji na temat polskiego prawa archiwalnego*, [w:] *Prawo archiwalne. Stan aktualny i perspektywy zmian. Materiały z międzynarodowej konferencji, Toruń 20-21 kwietnia 2007 r.*, red. H. Robótka, Toruń 2007, s. 32.

⁶ Podaję za: *Raport na temat stanu niepaństwowego zasobu archiwalnego na terenie właściwości Archiwum Państwowego w Kielcach*, 7 grudnia 2012 r., znak 421-1/12, s. 1 [online], <http://archiwalna.archiwa.gov.pl/images/stories/20124211Raport.doc> [dostęp: 2016-05-03].

ustrojowej blisko, co podkreśla się w literaturze, do instytucji publicznych z PZA⁷. Natomiast twórcami niepaństwowego nieewidencjonowanego zasobu archiwalnego (dalej: NNZA) są osoby fizyczne. W tym artykule skupiłem się na NEZA, głównie dlatego, że na NNZA państwo ma wpływ minimalny. Poza podtrzymywaniem zainicjowanej w 2013 r., skądinąd bardzo pożytecznej i owocnej akcji wspierania tworzenia i ochrony archiwów rodzinnych pod hasłem „Archiwa rodzinne” i – o ile się to faktycznie udaje – egzekwowaniem zakazu wywożenia prywatnych dokumentów za granicę bez zezwolenia nie ma ono chyba innych instrumentów. Przy tym trudno też byłoby uchwycić jakąś reakcję zwrotną poszczególnych podmiotów z NNZA wobec ewentualnych działań PSA pod ich adresem, z pominięciem indywidualnego odzewu na wyżej wymienioną akcję, możliwości obdarowywania archiwów państwowych posiadanymi dokumentami (lub oferowania im ich zakupu) czy ewentualnie pozwów sądowych o zwrot skonfiskowanych niegdyś przez państwo dokumentów.

Zawarty w tytule artykułu problem badałem opierając się na treści dokumentów normatywnych i analitycznych urzędowych opracowań oraz na wypowiedziach zawartych w literaturze fachowej i medialnych, dotyczących poczynąń państwa wobec NZA. Skoncentrowałem się na zagadnieniach planowanych i realizowanych współcześnie i na przestrzeni kilku ostatnich lat. Na koniec uwag wstępnych odniosę się jeszcze krótko do zawartego w tytule artykułu sformułowania „od teorii do praktyki”. Przywołana „teoria” to tak naprawdę skrót myślowy, oznaczający sferę koncepcji, założeń względnie prognoz tworzonych przez instytucje państwowe, związanych z ich działalnością na wyżej określonym polu. „Praktyka” nawiązuje natomiast do faktycznie realizowanych przedsięwzięć.

Kluczowe dla rozpoznania zagadnienia oddziaływania państwa na NZA wydaje mi się zidentyfikowanie jego określonych obszarów problemowych, uchwycenie charakteru poszczególnych działań i przeanalizowanie osiągniętych rezultatów oraz wyciągnięcie z tego wniosków. Lecz już na początkowym etapie badania tego zagadnienia musiałem uznać, że jest ono na tyle szerokie, iż przedstawienie go w pełni w jednym artykule (szczególnie aspektów praktycznych), uwzględniającym wszystkie szczegóły nie jest możliwe. Dlatego jest to raczej pewien rekonesans w ową problematykę.

Zastanawiając się nad obszarami oddziaływania państwa na aktotwórców z NEZA uznałem, że należy je podzielić na dwie grupy, to jest te, które przybierają formy bezpośredniego wpływu oraz te, które są oddziaływaniem pośrednim. Oddziaływanie bezpośrednie można stwierdzić wówczas, gdy występują – niekoniecznie kumulatywnie – czynniki takie jak:

a) bezpośrednia komunikacja instytucji państwowej/-ych z aktotwórcami NEZA skutkująca występowaniem określonych interakcji między nimi,

b) podejmowanie przez tą/ te instytucję/-e czynności przynoszących – lub przynajmniej mogących przynieść – zauważalne rezultaty, doraźnie bądź długofalowo korzystne dla tych ostatnich, którzy z tego powodu mogą być uznani za bezpośrednich beneficjentów owych czynności,

---

⁷ W. Stępnia, *Czy wiemy, czym jest instytucja narodowego zasobu archiwalnego?*, [w:] *Zatrzymać przeszłość, dogonić przyszłość. Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich*. Wrocław, 5–7 września 2012 r., red. W. Chorążyczewski i K. Strykowski, Warszawa 2013, s. 12; T. Czarnota, *Problematyka działalności dokumentacyjnej współczesnych archiwów*, [w:] *Toruńskie konfrontacje archiwalne*, t. IV *Nowa archiwistyka – archiwa i archiwistyka w ponowoczesnym kontekście kulturowym*, red. W. Chorążyczewski, W. Piasek i A. Rosa, Toruń 2014, s. 65, 69.

c) osiągnięcie owych rezultatów bądź natychmiastowo bądź w stosunkowo krótkiej perspektywie czasowej (np. nie dłuższej, niż roczna).

Należy przyjąć, że generalnym skutkiem tego rodzaju oddziaływania może być, choć nie musi, nawiązanie stosunkowo szerokiej i intensywnej dwu- lub wielostronnej współpracy między podmiotami państwowym i prywatnym.

Z kolei pośrednie formy oddziaływania państwa cechowałyby się zwłaszcza:

a) działaniami, którym nie przyświeca inicjowanie przez państwową instytucję bezpośrednich kontaktów z podmiotami niepaństwowymi, a które sprowadzałyby się zwłaszcza do ogólnego lansowania przydatności pewnych norm, rozwiązań lub narzędzi,

b) brakiem założenia, że owe działania – w danym obszarze czy w konkretnym przypadku – w określonej perspektywie czasowej mają doprowadzić do uzyskania konkretnego efektu.

W obrębie form bezpośrednich można wyróżnić dwa odmienne typy działań. Pierwsze posiadają znamiona oddziaływania władczego, drugim zaś tej cechy brakuje. Wśród pośrednich form także można wyszczególnić dwojakiemu typu rozwiązania. Pierwsze z nich to te, które intencjonalnie są skierowane do organizacji z NEZA, drugie zaś to takie, których adresatem są lub mogą być nie tylko one, lecz również inne podmioty.

W ramach bezpośredniego oddziaływania państwa wyróżniłbym następujące obszary problemowe:

- kontrolowanie przez AP sposobu postępowania przez dany podmiot z NEZA z jego archiwizacjami, na wniosek jego samego lub „z urzędu” (np. w związku z zawiadomieniem zgłoszonym przez stronę trzecią),
- podejmowanie działań zabezpieczających archiwalia (zwłaszcza zagrożone destrukcją) w formie przymusowych lub dobrowolnych czasowych depozytów w zasobie AP,
- przyjmowanie do zasobu AP dokumentacji archiwalnej dobrowolnie przekazywanej przez podmioty niezdolne do jej długotrwałego przechowywania we własnym zakresie lub tym nie zainteresowane,
- udzielanie różnych form instruktażu, konsultacji, ekspertyz itp. o charakterze doraźnym, zorientowanych na usunięcie usterek lub wyjaśnienie konkretnych problemów i wątpliwości (zwłaszcza dotyczących sposobu oceny, opracowania i przechowywania dokumentów),
- cykliczne organizowanie kursów, konferencji metodycznych, warsztatów itp. działań dydaktycznych o względnie szerokim spektrum problemowym, których celem jest transfer fachowej wiedzy i umiejętności w usystematyzowanej postaci, z reguły związane z formalnym potwierdzeniem ich nabycia (np. w formie zaświadczeń)
- przekazywanie do użytku posiadanych narzędzi informacji archiwalnej (baz danych) bądź udzielanie do dostępu do administrowanych przez siebie systemów,
- nieodpłatne świadczenie *ad hoc* nieskomplikowanych usług digitalizacyjnych lub konserwatorskich,
- przeprowadzanie przewidzianych w nowej wersji ustawy archiwalnej konkursów dotacyjnych wspierających realizację zadań publicznych w zakresie ewidencjonowania, przechowywania, opracowywania, udostępniania lub zabezpiecze-

nia materiałów archiwalnych,

- zapewnienie funkcjonowanie stałego/-ych organu/-ów stanowiącego/-ych mieszaną reprezentację czynników państwowych i niepaństwowych jako forum do dyskusowania, konsultowania i uzgadniania problemów ważnych dla obydwu stron⁸, w tym postulowanych zmian prawnych,
- realizacja wspólnych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym, popularyzatorskim i naukowym, niekoniecznie wprost związanych z wpływaniem instytucji państwowych na określoną postać NEZA, których „efektem ubocznym” byłoby budowanie trwałych relacji pomiędzy państwową służbą archiwalną i jej naturalnymi partnerami z otoczenia (odpowiednio do zajmowanych przez tych partnerów szczebli we własnej strukturze hierarchiczno-organizacyjnej oraz specyfiki danego terenu).

Z kolei w ramach pośredniego oddziaływania państwa, a szczególnie PSA, widziałbym przynajmniej siedem obszarów, a mianowicie:

1. uczestniczenie w tworzeniu prawa powszechnie obowiązującego z uwzględnieniem interesów i potrzeb podmiotów z NEZA dotyczących sfery archiwalnej,
2. tworzenie wskazówek metodycznych uwzględniających również problemy wynikające ze specyfiki zbiorów dokumentów formujących się u aktotwórców NEZA,
3. opracowywanie własnych i/lub upowszechnianie cudzych archiwalnych i im pokrewnych (np. dotyczących zarządzania dokumentami) standardów i norm, fachowej literatury i wszelkich „dobrych praktyk”,
4. prowadzenie we własnym zakresie badań ukierunkowanych na uchwycenie szczególnego charakteru działalności archiwalnej i dokumentacyjnej w wydaniu podmiotów NEZA,
5. systematyczne monitorowanie sytuacji na dostępnym poszczególnym instytucjom państwowym wycinku NEZA i inicjowanie działań służących optymalizacji owego monitoringu,
6. prowadzenie przemyślanej, długofalowej polityki informacyjnej dotyczącej prezentowania działań państwowej służby archiwalnej mogących zainteresować podmioty z NEZA i zachęcać je do przyjmowania lub adaptowania określonych rozwiązań,
7. budowanie własnego prestiżu i autorytetu przez instytucje publiczne, przede wszystkim przez AP, z intencją jego wzmocnienia także w świadomości podmiotów z NEZA, czego dalszym skutkiem może być skłonienie ich do nawiązania, podtrzymania lub zintensyfikowania współpracy z państwem.

Zarówno pierwszego, jak i drugiego wyliczenia nie traktuję jako zamkniętych, opierających się rozszerzeniu czy modyfikacjom „kanonów”, lecz jako punkty wyjścia do szerszego spojrzenia na kwestię wpływu, jakie państwo wywiera lub mogłoby wywierać na podmioty z NEZA.

Przedstawione powyżej obszary problemowe nie są rezultatem czysto rozumowego, racjonalnego dociekania „idei” wpływu państwa na NEZA. W głównej mierze zostały wywiedzione z treści państwowych przepisów i enuncjacji (pod postacią róż-

---

⁸ Pod uwagę można by brać różne warianty, np. kreowanie „na surowym korzeniu” tego rodzaju organów i zapewnienie im możliwości permanentnego funkcjonowania albo też poszerzanie składu i kompetencji organów obecnie istniejących (np. Rady Archiwalnej) – jeśli nie pełno wymiarowo i na stałe, to przynajmniej okresowo lub doraźnie, odpowiednio do pojawiających się spraw interesujących zarówno PSA, jak i twórców NEZA.

nych reguł, objaśnień, zapowiedzi itp.), a stoją za nimi różne instytucje państwowe, przede wszystkim AP. Biorąc pod uwagę to, że ich treść, a więc również odniesienia do wyżej wymienionych obszarów, została w tej lub innej formie podana do publicznej wiadomości, należy przyjąć, że egzystują one nie tylko w świadomości nadawców tych komunikatów (czyli państwa), lecz przynajmniej częściowo doszło do ich recepcji u ich odbiorców z NEZA. Do tego, jak mogą być odbierane komunikaty wysyłane do nich przez państwo nawiązę w dalszej części artykułu. Nie ma potrzeby wymieniania tu wszystkich wymienionych wyżej odniesień, szczególnie tych dobrze znanych z powszechnie obowiązującego prawa. Lecz aby nie być gołosłownym, przykładowo wymienię po kilka z nich.

Zaliczona przeze mnie do bezpośrednich form oddziaływania kwestia kontrowania przez AP sposobu postępowania z dokumentacją w podmiotach zaliczanych do NEZA ma odzwierciedlenie w ustawie archiwalnej z 1983 r., która nakłada na podmioty zaliczane do NEZA obowiązek ewidencjonowania, przechowywania i zabezpieczenia posiadanych materiałów archiwalnych. Logiczną konsekwencją istnienia tego obowiązku jest zapewnienie możliwości sprawdzania przez odpowiednie instytucje (przynajmniej raz na jakiś czas) tego, czy i jak wspomniane podmioty się z niego wywiązują. Jakkolwiek literalnie prerogatywy te otrzymały właściwe organy kierownicze podmiotów z NEZA, to w świetle niektórych interpretacji (np. autorów *Raportu na temat stanu niepaństwowego zasobu archiwalnego na terenie właściwości Archiwum Państwowego w Kielcach* z 2012 r.) uprawnione do tego są także archiwa państwowe. Podstawę do tego miałyby stanowić przepis o sprawowaniu przez NDAP – centralny organ administracji państwowej – w imieniu Ministra Kultury zwierzchniego nadzoru nad narodowym zasobem archiwalnym. Nadzór zgodnie z ustawą archiwalną (art. 21 ust. 1 pkt. 4 ustawy archiwalnej) dotyczy każdej czynności związanej z materiałami archiwalnymi, takich jak ich gromadzenie, brakowanie⁹, ewidencjonowanie, przechowywanie, opracowanie, udostępnianie i zabezpieczenie¹⁰. W szczególności chodzi o ustalanie należytego wywiązywania się twórców archiwaliów z NEZA z obowiązku ich przechowywania w należytych warunkach, chronienia przed uszkodzeniem, zniszczeniem lub utratą oraz zapewnienia im koniecznej konserwacji (art. 12 ustawy archiwalnej). Przedstawiciele PSA generalnie przyznają, że zapisy te są martwą literą prawa. Były NDAP prof. Władysław Stępiak w 2013 r. podkreślał, że formalnie istniejący nadzór państwa nad NEZA w praktyce objawia się jego ograniczonym wpływem na sposób przechowywania, zarządzania i udostępnienia dokumentacji sektora prywatnego, gdyż o tym samodzielnie decydują podmioty z tego sektora¹¹. Z kolei Edyta Łaborewicz stwierdziła bardziej dosadnie: „Kontrola archiwów państwowych nad postępowaniem z niepaństwowym zasobem archiwalnym jest bardzo ograniczona prawnie, a w praktyce po prostu nie funkcjonuje.”¹² Mamy więc do czynienia z fikcją. Nawiasem mówiąc nie jest to zresztą

⁹ Skoro ów przepis odnosi się do materiałów archiwalnych, w świetle ich aktualnej definicji, to czynność brakowania co do zasady odnosząca się do różnej od nich dokumentacji niearchiwalnej (wszak materiały archiwalne nie mogą być brakowane), nie powinna wchodzić w zakres uprawnień państwowej służby archiwalnej.

¹⁰ Podaję za: *Raport na temat stanu niepaństwowego zasobu archiwalnego...*, s. 2.

¹¹ mce/abe, *Archiwiści chcą zabezpieczyć dokumentację sektora prywatnego* [online], <http://dzieje.pl/aktualnosci/archiwisci-chca-zabezpieczyc-dokumentacje-sektora-prywatnego> [dostęp: 2016-05-14].

¹² E. Łaborewicz, *Zespoły aktowe partii politycznych, organizacji podległych i ruchów społecznych oraz związków i stowarzyszeń w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddział w Legnicy*, s. 3 [online], http://archiwalna.archiwa.gov.pl/images/stories/file/pdf/zespoły_aktowe.pdf [dostęp: 2016-04-29].

pierwsza fikcyjna „regulacja” obejmująca sferę relacji między PSA, a NEZA. Pierwszą wprowadzał występujący do 2007 r. w ustawie archiwalnej zapis odnoszący się do prowadzenia rejestru NEZA¹³. Nie tylko ustawa i jej interpretacje zawierają nawiązania do wspomnianego obszaru problemowego. Do *Strategii Archiwów Państwowych na lata 2010–2020* wpisano, jako jeden z celów operacyjnych, Nadzorowanie postępowania z dokumentacją w podmiotach wykonujących zadania publiczne¹⁴. Może on być dziś interpretowany w duchu zabezpieczania dokumentacji archiwalnej przechowywanej w organizacjach pożytku publicznego będących beneficjentami konkursów dotacyjnych NDAP na realizację zadań publicznych związanych z ową dokumentacją. Mogłby też być wykorzystany jako swoiste uzasadnianie podejmowania podobnych działań wobec innych aktywnych w sferze publicznej organizacji, takich jak związki zawodowe, samorządy zawodowe czy partie polityczne.

Nietrudno znaleźć wypowiedzi stanowiące potwierdzenie gotowości do przyjmowania przez AP depozytów składanych przez podmioty z NEZA. Wspomniany wcześniej NDAP prof. W. Stępiak w 2013 r. podczas konferencji „Nie tylko państwo tworzy historię”, zapewnił obecnych na niej przedstawicieli instytucji finansowych o tym, że AP są przygotowane na przekazywanie im lub deponowanie w nich przez prywatne podmioty gospodarcze ich dokumentacji. Zarazem podkreślił, że osobiście takie rozwiązanie traktuje jako ostateczność i uważa, że najlepszym rozwiązaniem byłoby tworzenie przez jednostki gospodarcze archiwów i opiekowanie się nimi samodzielnie¹⁵.

Przedstawicielom PSA zdarzało się nawiązywać do zagadnienia instruktażu, np. w październiku 2013 r. podczas IV sympozjum archiwalnego odbywającego się pod hasłem „Nie tylko państwo tworzy historię”. Potwierdzając, że sektor niepaństwowy sam określa reguły przechowywania i zarządzania swej dokumentacji, podkreślili oni, że archiwa państwowe mają funkcjonującym w jego obrębie organizacjom służyć pomocą i doradztwem w tym zakresie¹⁶.

Z kolei nawiązanie do rozciągnięcia komponentów nowoczesnego systemu informacji archiwalnej, jakim one dysponują, na podmioty z NEZA można znaleźć w przywołanej wcześniej *Strategii Archiwów Państwowych na lata 2010–2020*, w celu operacyjnym (fragmentcie celu strategicznego Zaspokajanie potrzeb informacyjnych społeczeństwa) dotyczącym rozwijania systemu informacji o zasobie. Jest tam mowa o tym, że AP włączając do tego systemu zainteresowane jego wdrożeniem instytucje nie podlegające NDAP (przykładowo wymieniono archiwa kościelne) zainicjują proces budowy systemu obejmującego cały narodowy zasób archiwalny¹⁷.

Formalną podstawą dla wspierania przez AP działalności archiwalnej podmiotów z NEZA w zakresie digitalizacji materiałów archiwalnych stanowiących zasób hi-

¹³ Trudno w tym miejscu nie zapytać o to, czy istnienie fikcyjnych przepisów może się przysłużyć poszanowaniu ustaw, które je zawierają i instytucji, których one dotyczą lub w jakikolwiek sposób sprzyja faktycznej realizacji postanowień rzekomo przez nie regulowanych? Ponieważ negatywna odpowiedź w tej sprawie sama się narzuca, należałoby podjąć jeden z dwóch możliwych kroków, tzn. albo wszcząć zabiegi pozwalające na egzekwowanie tego przepisu w praktyce albo go po prostu usunąć.

¹⁴ *Strategia archiwów państwowych...*, s. 15.

¹⁵ mce/abe, *Archiwiści chcą zabezpieczyć dokumentację...*

¹⁶ D. Adamski, *Echa IV Krajowego Sympozjum Archiwalnego „Nie tylko państwo tworzy historię”* [online], <http://archiwa.org.pl/?p=355> [dostęp: 2016-05-14].

¹⁷ *Strategia archiwów państwowych...*, s. 7.

storyczny oraz ich konserwacji są *Wytyczne NDAP w sprawie współpracy archiwów państwowych z podmiotami, których materiały archiwalne wchodzą w skład NEZA z 10 grudnia 2012 r.*¹⁸

Natomiast podstawa dla ogłaszania konkursów dotacyjnych, wspierających realizację zadań publicznych w zakresie ewidencjonowania, przechowywania, opracowywania, udostępniania lub zabezpieczenia materiałów archiwalnych jest zawarta w artyku 43a ustawy archiwalnej, wprowadzonym podczas jej nowelizacji w marcu 2015 r. (weszła ona w życie w listopadzie tr.).

Ważnym precedensem ułatwiającym ewentualne przyszłe działania na rzecz tworzenia organów o mieszanym, państwowo-„niepaństwowym” składzie, lub modyfikowania składu dotychczas istniejących organów w celu uczynienia z nich płaszczyzny wymiany informacji i współpracy PSA z podmiotami z NEZA jest Decyzja NDAP nr 16 z dnia 6 listopada 2002 r. w sprawie utworzenia Rady Archiwów Społecznych¹⁹.

Analogicznie jak w przypadku odniesień do bezpośrednich form wpływania przez państwo na NEZA, także pośrednie formy tego oddziaływania są uchwytne w różnych dokumentach i wypowiedziach jego przedstawicieli. Także w tym przypadku ograniczam się do wskazania kilku przykładów.

Uczestnictwo w kształtowaniu procesu legislacyjnego archiwa państwowe wpięły do swojej *Strategii na lata 2010–2020*. Wspomniano o tym w celu operacyjnym pod nazwą Wspieranie nowych rozwiązań prawnych w zakresie efektywnego zarządzania dokumentacją poprzez udział w procesie legislacyjnym (jest on komponentem celu strategicznego zatytułowanego Zapewnienie efektywności zarządzania dokumentacją w podmiotach wykonujących zadania publiczne)²⁰. Wprawdzie wprost dotyczy on instytucji publicznych, ale nie ma przeciwwskazań, aby odnosić to także do sfery funkcjonowania podmiotów z NEZA.

Do tej samej *Strategii* wpisano punkt operacyjny pt. Upowszechnianie dobrych praktyk w dziedzinie zarządzania dokumentacją. Cel ten AP planują osiągnąć poprzez upowszechnianie wprowadzanych standardów i rozwiązań prawnych, organizując lub współuczestnicząc w szkoleniach, kursach, instruktażach i udzielając konsultacji²¹. O tego rodzaju działaniach tym razem wprost dedykowanym podmiotom z NEZA jest mowa w *Wytycznych NDAP w sprawie współpracy archiwów państwowych z podmiotami, których materiały archiwalne wchodzą w skład NEZA*²².

Sięgając po dalsze egzemplifikacje formalnych podstaw dla urzeczywistniania pośrednich wpływów państwa na NEZA należy wspomnieć o Zarządzeniu NDAP nr 16 z 10 grudnia 2012 r. *w sprawie współpracy AP z podmiotami, których materiały archiwalne wchodzą w skład NEZA*. Zawiera ono ustęp dotyczący konieczności prowadzenia przez AP wykazu podmiotów z NEZA, z którymi należy nawiązać lub podtrzymać współpracę²³. Wykaz tych podmiotów – w formie określonej przez dyrektora AP – powinien być co roku na dzień 31 grudnia aktualizowany, o ile nie jest prowadzony w systemie EZD. W sprawozdaniu rocznym dyrektor AP ma obowiązek przedstawić

¹⁸ *Wytyczne w sprawie współpracy archiwów państwowych...*

¹⁹ Zob. R. Galuba, *Archiwa. Przepisy metodyczne (2002–2007)*, Poznań 2007, s. 85–86.

²⁰ *Strategia archiwów państwowych...*, s. 13, 14.

²¹ Tamże, s. 15.

²² *Wytyczne w sprawie współpracy archiwów państwowych...*, pkt. 1.

²³ *Zarządzenie NDAP nr 16 z 10 XII 2012 w sprawie współpracy archiwów państwowych...*, § 5.

omówienie podjętych przez archiwum czynności w zakresie owej współpracy, dołączając do niego wykaz wyżej wymienionych podmiotów²⁴.

Z kolei budowanie prestiżu archiwów państwowych znajduje oparcie w zapisanym w parokrotnie tu przywołanej *Strategii* celu strategicznym pn. Budowanie wizerunku archiwów państwowych jako nowoczesnych i przyjaznych instytucji, aktywnie uczestniczących w procesie edukacji społeczeństwa otwartego²⁵, zwłaszcza w celu operacyjnym pn. Prowadzenie działalności edukacyjno-naukowej na rzecz budowania kapitału społecznego, wzmocnienia pozycji i prestiżu archiwów państwowych, który zakłada współpracę m. in. ze stowarzyszeniami.

Nie wszystkie wyżej wymienione obszary problemowe dotyczące pośredniego wpływu państwa na NEZA mają wyraźne „pokrycie” w normatywach lub oficjalnych wypowiedziach jego reprezentantów. Przykładem tego może być kwestia tworzenia przepisów metodycznych uwzględniających także specyfikę zbiorów formujących się u aktotwórców z NEZA²⁶. Przepisy metodyczne pojawiają się odpowiednio do potrzeb archiwów, ich brak sugeruje zatem ich nie dostrzeganie przez PSA. Wszakże w archiwach państwowych znajdują się materiały wytworzone nawet stosunkowo niedawno przez organizacje lokowane w obrębie NEZA. Czyżby do ich opracowywania nie były potrzebne osobne wytyczne? Można by odpowiedzieć na to pytanie twierdząco, gdyby nie fakt, że w literaturze archiwalnej można znaleźć opracowania stanowiące poniekąd dowód na to, że ego rodzaju potrzeby choćby w skromnym zakresie istnieją.

Tyle w kwestii teorii, od której przejdę teraz do praktyki, czyli wskazania egzemplifikacji bezpośredniego lub pośredniego oddziaływania państwa na NEZA. Z podobnych powodów jak podane już wcześniej, ograniczam się do zasygnalizowania tego, jak w tej materii przedstawia się relacja pomiędzy przyjmowanymi założeniami, a rzeczywistością.

W charakterze dowodów bezpośredniego wpływu państwa na podmioty z NEZA wskazuję następujące przykłady. Dostępnych informacji na temat kontrolowania przez PSA postępowania z dokumentacją w podmiotach z NEZA nie ma zbyt wiele. Natrafiłem jedynie na praktyki opiniowania przez AP wniosków przedkładanych przez niepaństwowe jednostki organizacyjne, dotyczących zaopiniowania i brakowania dokumentacji²⁷. Należy jednak podkreślić, że charakter tych działań plasuje je właściwie na pograniczu typowych kontroli i instruktażu udzielanego przez AP.

Inaczej jest z pozyskiwaniem przez AP dokumentacji wytworzonej przez aktotwórców z NEZA, przekazywanej im przez nich (lub ich sukcesorów) dobrowol-

²⁴ Tamże, § 7, 8.

²⁵ *Strategia archiwów państwowych...*, s. 9, 11.

²⁶ Pomijam tu propozycje zawarte w literaturze naukowej, np. artykuł Wiesławy Kwiatkowskiej pt. *Ogólny model opracowania zasobu archiwalnego a porządkowanie akt organizacji społecznych* („Archeion” t. 113, 2012, s. 133-141). Nie mają one charakteru normatywnego i nie pochodzą od państwowej służby archiwalnej, mimo ich potencjalnie dużego znaczenie dla praktycznej działalności archiwów.

²⁷ Zob. *Roczne sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Bydgoszczy w 2013 r.*, pkt. 3.2.3, 3.6 [online] <http://bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=3387&str=68> [dostęp: 2016-05-20]; *Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2014*, s. 12 [online], <http://bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=3797&idmp=906&r=o>, [dostęp: 2016-05-20]; *Sprawozdanie z działalności Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz archiwów państwowych w 2015 r.*, s. 27 [online], <https://www.archiwa.gov.pl/pl/o-nas/naczelnadirekcja-archiw%C3%B3w-pa%C5%84stwowych/sprawozdania> [dostęp: 2016-09-29].

nie, w formie darów lub czasowych depozytów. Przykładów tego typu sytuacji jest dużo. Z Raportu NDAP za 2014 r. wynika, że w tym roku do ich zasobu trafiło 11 kompletnych zespołów lub ich fragmentów. Podobne częściowe dane na ten temat są uchwytne w rocznych sprawozdaniach dyrektorów poszczególnych AP z ostatnich lat (np. katowickiego²⁸). Zazwyczaj można też je znaleźć na stronach internetowych archiwów państwowych w zakładkach „Aktualności/ Wydarzenia”, z kolei na stronie Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych są wykazywane w zakładce „Przekazano do archiwów” (ulożonej w „dziale” Dla użytkowników – Cenne dokumenty w posiadaniu osób i organizacji)²⁹. Czasem przybierają postać artykułów archiwoznawczych lub katalogów z wystaw prezentujących darowane archiwom dokumenty.

Jeśli chodzi o udział organizacji zaliczanych do NEZA w przeprowadzonych pod auspicjami PSA kursach, szkoleniach itp. to dokładniejszych informacji na ten temat udzielić by mogły jedynie AP, niewątpliwie skrupulatnie je odnotowujące w odpowiednich sprawozdaniach. Ale ich przeprowadzanie jest faktem. W 2014 r. AP w Płocku zorganizowało warsztaty kancelaryjno-archiwalne, w których wzięło udział 9 stowarzyszeń z wykazu podmiotów³⁰. Sam też miałem możliwość wzięcia udziału w konferencji metodycznej zorganizowanej przez AP, w której w charakterze słuchaczy uczestniczyli przede wszystkim przedstawiciele lokalnych organizacji z NEZA³¹.

Na stronie internetowej NDAP można znaleźć wyniki pierwszej edycji konkursów dotacyjnych, wspierających realizację zadań publicznych w zakresie ewidencjonowania itp. archiwaliów. W konkursie rozstrzygniętym 4 kwietnia 2016 r.³² wyłoniono ogółem 24 projekty w pełni lub częściowo uznane za warte dofinansowania, zaś 4 inne wpisano na listę rezerwową. Wśród tych pierwszych znalazła się m. in. Fundacja Ośrodka KARTA z projektami *Indywidualne zapisy historii – działania archiwalne dotyczące ochrony i udostępnienia zbiorów Fundacji Ośrodka KARTA* oraz *Archiwa społeczne w Polsce – stan obecny i perspektywy* oraz Polskie Towarzystwo Heraldyczne z projektem *Opracowanie zespołu archiwalnego Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Heraldycznego*³³. Wydaje się, że ze względu na umocowanie konkursów w ustawowym przepisie i fakt przynoszenia wymiernych korzyści ich beneficjentom ta forma oddziaływania państwa na podmioty z NEZA ma szanse stać się, jeśli nie najważniejszą z nich, to co

²⁸ P. Greiner, *Sprawozdanie dyrektora Archiwum Państwowego w Katowicach za 2013 rok*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 11, 2014, s. 273; tenże, *Sprawozdanie dyrektora Archiwum Państwowego w Katowicach za 2014 rok*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 12, 2015, s. 299. W sprawozdaniu za 2013 r. jest mowa o przejęciu [sic!] akt Zarządu Okręgowego ZBoWiD w Katowicach i gminnych kół Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych w Brennej. Z kolei w sprawozdaniu za 2014 r. jest mowa o kontynuacji przejęć [sic!] materiałów z zasobu niepaństwowego, w tym akt Zarządu Okręgu ZWoWiD w Katowicach i akt Zarządu Okręgowego i podległych jednostek Związku Inwalidów Wojennych RP.

²⁹ *Cenne dokumenty w posiadaniu osób i organizacji* [online], <https://www.archiwa.gov.pl/pl/dla-uzytkownikow/cenne-dokumenty-w-posiadaniu-osob-i-organizacji> [dostęp: 2016-09-29].

³⁰ *Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2014...*, s. 32, 33.

³¹ Była to konferencja metodyczna pod nazwą „Archiwa. Tożsamość. Przyszłość” odbyta w dn. 9 czerwca 2014 r. w Radzynie. Jej organizatorem był kierownik radzyńskiego oddziału APL, dr hab. Dariusz Magier.

³² Zob. *Konkurs na realizację zadania publicznego „Wspieranie działań archiwalnych 2016 r. – ogłoszenie wyników”* [online], <http://www.archiwa.gov.pl/815-konkurs-na-realizacje-zadania-publicznego-„wspieranie-dzialan-archiwalnych-2016-ogloszenie-wynikow> [dostęp: 2016-05-04].

³³ *Lista projektów zaakceptowanych*, 31.03.2016 [online] http://www.archiwa.gov.pl/files/Lista_projektow_zaakceptowanych.pdf [dostęp: 2016-05-04]

najmniej jedną z wiodących. Tym, co skłania do ostrożności w pokładaniu w niej zbyt wielkich nadziei jest fakultatywny charakter realizacji tego zadania przez NDAP³⁴.

Jedynym znanym mi przykładem działalności stałego ciała konsultacyjnego skupiającego obok przedstawiciela PSA kierowników kilku podmiotów z NEZA była powołana w 2002 r. Rada Archiwów Społecznych, mająca działać przy NDAP. Oprócz kilku pomysłów, które pozostały w sferze planów, nie są mi znane konkretne efekty jej działań. Miała ona krótki żywot – po upływie 3-letniej kadencji jej kolejnego składu już nie zmontowano, a podejmowane później próby jej reaktywacji zawiodły³⁵. Być może zbyt pesymistycznie zabrzmiałoby stwierdzenie, że jej los świadczy o tym, że idea tworzenia podobnych organów zbankrutowała, ale przykład ten na pewno nie jest budujący. Można jednak z niego wyciągnąć jakieś pozytywne wnioski. Swego rodzaju listek figowy okrywający nieobecność przedstawicieli NEZA w działających przy NDAP ciałach konsultacyjnych stanowi fakt zasiadania w Radzie Archiwalnej (kadencji 2013-2015³⁶) prezesa Fundacji Ośrodka KARTA, a także prezesa Polskiego Towarzystwa Historycznego i prezesów Stowarzyszenia Archiwistów Polskich i Polskiego Towarzystwa Archiwalnego³⁷. Dwoje ostatnich z uwagi na charakter działalności organizacji, którym prezesują, należałoby zresztą uznać za swego rodzaju „wirylistów”. Być może bardziej obiecujące od powoływania organów na szczeblu centralnym, byłoby tworzenie ich w terenie, przy poszczególnych AP, szczególnie tam, gdzie występuje większa liczba aktywnych podmiotów z NEZA. Wydaje się to tym bardziej uzasadnione, że szereg organizacji zaliczanych do NEZA działa lokalnie.

Choć mogłoby się wydawać, że jest inaczej, uchwycenie konkretnych informacji nt. działań PSA na rzecz budowania trwałych, silnych relacji z ich społecznymi partnerami, których odbiciem byłaby wielopostaciowa współpraca, nie jest łatwe. Wynika to w niemałej mierze z wstrzemięźliwości, jaką w tej materii często zachowują podmioty z NEZA. Świadczy o niej np. to, że na rozesłane w 2012 r. przez AP w Kielcach „niewinne” pytania ankietowe, nie zdradzające wyraźnej intencji wciągnięcia do współpracy, spośród 167 indagowanych niepaństwowych podmiotów z obszaru jego działania odpowiedziało zaledwie 1/4 z nich (tj. 41)³⁸. Sprawozdanie dyrektora AP w Płocku za 2013 r. informuje o tym, że archiwum próbowało nawiązać współpracę ze 132 podmiotami z NEZA, ale udało się to tylko z 21 z nich. Przedmiotem wspólnych działań były głównie wystawy. Oprócz nich można też wymienić opiniowanie dokumentacji, ekspertyzy akt osobowych, uzgadnianie normatywów kancelaryjno-archiwalnych. W jednym przypadku podjęto rozmowy o przekazaniu akt do zasobu AP (były to akta oddziału w Kutnie Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej). Podano również, że w najbliższym roku AP zamierzało zintensyfikować działania na rzecz nawiązania głębszej współpracy

³⁴ Oznacza to, że może on, lecz nie musi ogłaszać wspomnianych konkursów. Niekoniecznie oznacza to „wolną rękę”, może być dokładnie odwrotnie, tzn. ogólna sytuacja budżetowa może spowodować „zamrożenie” ogłaszania konkursów.

³⁵ Z. Gluza, *Dekada przed archiwistyką społeczną*, [w:] *Archiwistyka społeczna*, red. K. Ziętał, wydanie II, Warszawa 2014, s. 21.

³⁶ W chwili oddawania artykułu do druku we wrześniu 2016 r. na stronie internetowej NDAP nie można było znaleźć informacji o aktualnym składzie Rady.

³⁷ Rada Archiwalna [online], <http://www.archiwa.gov.pl/ciała-kolegialne/35-rada-archiwalna> [dostęp: 2016-05-20].

³⁸ R. Chałoński, *Raport na temat stanu niepaństwowego zasobu archiwalnego na terenie właściwości Archiwum Państwowego w Kielcach*, „Archeion”, t. 115, 2014, s. 232.

z tymi podmiotami (planowano spotkania i szkolenia)³⁹. W kolejnym roku to samo archiwum podjęło szereg działań mające owe podmioty zachęcić do korzystania z jego oferty (wysłano do nich pisma z propozycjami poradnictwa, szkoleń, ekspertyz i opiniowania dokumentacji niearchiwalnej) i nawiązało kontakt z kilkoma dużymi przedsiębiorstwami (m.in. z ORLENem), na potrzeby jednego z nich przeprowadzono ekspertyzę⁴⁰. Z kolei AP w Bydgoszczy w 2013 r. wystosowało do 49 podmiotów uznanych za wytwórców NEZA pisma z ofertą współpracy, zwrotnie odpowiedź nadeszło ok. 10% z nich zainteresowanych współpracą, choć bez konkretnego określenia jej przedmiotu⁴¹.

Do wspólnych przedsięwzięć ze sfery popularyzacji i nauki dochodzi stosunkowo nierzadko. Trudno jednak oprzeć się wrażeniu, że są to działania prowadzone *ad hoc* i wycinkowo. Niektóre z nich, mimo ogłaszanych deklaracji, nie dochodzą do skutku lub dzieje się to z oporami⁴². Uzasadnione wydaje się pytanie o to, jak w tego typu sytuacjach powinna wyglądać sprawa inicjatywy, tzn. kto kogo miałby zapraszać do udziału w określonych przedsięwzięciach. Jest to zresztą element o szerszego problemu komunikowania się PSA z podmiotami z NEZA, o którego jakoś należałoby się bardziej „systemowo” zatroszczyć. Nie wdając się w zbyt długą dygresję na ten temat, warty zresztą osobnego artykułu, chciałbym tylko zasygnalizować problem niezręcznego doboru sformułowań, za pomocą których państwo komunikuje się z podmiotami z NEZA. Przykład stanowią zawarte w Rozporządzeniu Ministra Kultury z 16 września 2002 r.⁴³ odniesienia do przejmowania (sic!) przez AP archiwaliów zgromadzonych i przechowywanych w podmiotach niepaństwowych. Słowo przejmowanie używane w kontekście odbierania przez jeden podmiot drugiemu jego własności, nawet jeśli działałoby się to za jego zgodą, nie wywołuje pozytywnych konotacji. O ile można je uznać za właściwe w odniesieniu do instytucji z PZA prawnie zobligowanych do przekazywania AP w określonym terminie i trybie swych materiałów archiwalnych, to jest ono nader nieodpowiednie w stosunku do podmiotów niepaństwowych, które nie mają takiego obowiązku. Zapewne trudniej wymagać od ministerialnych urzędników przygotowyjących treść rozporządzeń Ministra Kultury, aby robiąc to nie epatowali formalizmem, lecz taktem i wyczuciem⁴⁴. Ale tego można by oczekiwać po osobach związanych z PSA, spoglądającą na te problemy z niższego „pułapu”, aniżeli ministerstwo i *nolens volens* częściej wchodzącą w bezpośrednie interakcje z podmiotami z NEZA. Wysyłanie przez AP komunikatów do ich otoczenia o takiej, a nie innej treści rzutuje bezpośrednio na

³⁹ Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2013, s. 33, 36 [online], <http://bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=3372&idmp=906&r=o>, [dostęp: 2016-05-20].

⁴⁰ Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2014..., s. 32, 33.

⁴¹ Roczne sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Bydgoszczy w 2013 r..., pkt. 3.9.

⁴² Przykładem może być niepewny w chwili obecnej (wrzesień 2016 r.) los zgłoszonej przez NDAP propozycji wydzielania na organizowanym w 2017 r. w Kielcach VII Powszechnym Zjeździe Archiwistów Polskich sekcji poświęconej archiwom społecznym.

⁴³ Rozporządzenie Ministra Kultury z 16 września 2002 r. w sprawie postępowania z dokumentacją, zasad jej klasyfikowania i kwalifikowania oraz zasad i trybu przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych (Dz.U. nr 167 poz. 1375), § 18.

⁴⁴ Notabene w zastępującym tamto rozporządzenie nowszym akcie prawnym określenie „przejmowanie” w ogóle się nie pojawia. Zapisano w nim natomiast, że szczegółowe warunki przekazania materiałów archiwalnych AP będą uzgadniane w treści zawieranych z nimi przez niepaństwowe podmioty porozumień w tej sprawie. Zob. Rozporządzenie Ministra Kultury Dziedzictwa Narodowego z 14 X 2015 w sprawie warunków i trybu przekazywania do archiwów państwowych materiałów archiwalnych tworzących ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny (Dz.U. 2015 poz. 1733, § 3.3).

sposób ich postrzegania⁴⁵. Przykłady dość bezrefleksyjnego powtarzania owych niefortunnnych sformułowań w literaturze archiwalnej z ostatnich lat nie nastrajają budująco⁴⁶. Przede wszystkim utwierdzają w wyrażonym wyżej przekonaniu o potrzebie dokonania zmian w stylu komunikowania się na linii PSA – organizacje z NEZA. Patronować temu powinna NDAP, jako, co podkreśla się w literaturze, naturalny inicjator i koordynator prac nad wizerunkiem archiwów⁴⁷.

Wracając do głównego wątku narracji muszę przyznać, że dla niektórych spośród wyżej wyszczególnionych obszarów problemowych nie udało mi się odnaleźć potwierdzenia na ich rzeczywiste praktykowanie. Nie znam przykładu zastosowania przymusowego zdeponowania zagrożonych archiwaliów w konkretnym archiwum państwowym. W przeszłości były sytuacje, które w świetle dzisiejszych przepisów zapewne by takie działania wymusiły, np. w 2002 r., gdy destrukcja zagrażała złożonym w pryzmy pod gołym niebem zbiorom Towarzystwa Pamiętnikarstwa Polskiego, które ostatecznie przejęło Archiwum Akt Nowych za pośrednictwem interweniującego w miejscu ich lokalizacji Ośrodka KARTA⁴⁸. Niewiele konkretów można powiedzieć także o zakresie, w jakim świadczone są drobne usługi konserwatorskie czy digitalizacyjne, choć wiadomo, że do takich sytuacji dochodzi⁴⁹. Niewątpliwie, głos w tej sprawie należałoby oddać samym archiwom państwowym. Nieco inne znaczenie ma fakt nieodnalezienia wyraźnego śladu prowadzenia przez PSA długofalowej polityki informacyjnej skierowanej do podmiotów z NEZA, ukierunkowanej na zachęcenie ich do adaptowania wypracowanych przez nią rozwiązań. Mimo że pewne posunięcia z tej dziedziny są, jak się wydaje, gdzieś robione, nie wyczerpuje to jednak znamion prowadzenia w pełnym tego słowa znaczeniu takiejże polityki.

Odnosząc się do przykładów realnego pośredniego oddziaływania państwa na NEZA, w pierwszej kolejności należałoby wymienić udział w procesie legislacyjnym, w tym wprowadzenie do ustawy archiwalnej zapisów o możliwości ogłaszania przez NDAP konkursów na realizację zadań publicznych w odniesieniu do ewidencjonowania, opracowywania itd. archiwaliów. Fakt, iż pomysł dokonania tej zmiany jest odbiciem realizacji postulatów strony społecznej uznajmy za dygresyjny szczegół.

Nie wymaga komentarza fakt publikowania przez PSA standardów i różnego rodzaju fachowych opracowań archiwistycznych. Natomiast kwestią do dyskusji jest stopień ich przydatności w działalności archiwalnej podmiotów z NEZA. Na pewno nie można go nazwać pełnym, jako że znaczna większość z nich odzwierciedla specyfikę zasobu archiwów państwowych, który na pewno nie jest identyczny z dokumentacją narastającą w sektorze niepaństwowym.

⁴⁵ M. Jabłońska, J. Urbański, *Komunikacja w archiwum a jego wizerunek*, [w:] *Zatrzymać przeszłość, dogonić przyszłość. Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich...*, s. 452.

⁴⁶ Zob. A. Jabłońska, *Tak zwane archiwa społeczne w Archiwum Państwowym w Szczecinie*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, nr 21, 2012, s. 155, 156, 157; W. Stępnia, *Najważniejsze zmiany i kierunki działalności archiwów państwowych w latach 2011-2013*, „Archeion”, t. 114, 2013, s. 25; R. Chałosiński, dz. cyt., s. 229; K. Głowacki, B. Kurdyk, *Przejmowanie dokumentacji organizacji kombatanckich przez Archiwum Państwowe w Katowicach oraz jego oddziały w latach 2007-2014*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 11, 2014, s. 259, 260.

⁴⁷ M. Jabłońska, *Public relations w archiwach – wprowadzenie*, [w:] *Public relations w archiwach. Zbiór studiów*, red. M. Jabłońska, Poznań 2010, s. 33.

⁴⁸ Z. Gluza, dz. cyt., s. 20.

⁴⁹ *Sprawozdanie z działalności Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz archiwów państwowych w 2015 r.*, s. 32.

Faktem zdaje się być również monitorowanie przez AP sytuacji w NEZA. Swoisty rekonesans na tym polu wykonało kieleckie AP, sporządzając w grudniu 2012 r. Raport na temat stanu niepaństwowego zasobu archiwalnego na terenie jego właściwości terytorialnej⁵⁰. Wycinkowa analiza rocznych sprawozdań dyrektorów AP za lata 2013 i 2014 (czyli z okresu tuż po wejściu w życie Zarządzenia NDAP nr 16 z 10 grudnia 2012 r. w sprawie współpracy z podmiotami z NEZA) pod kątem uchwycenia tego, jak udaje im się realizować tę współpracę, nie dała jednoznacznych wyników. W sprawozdaniu dyrektora AP w Płocku za rok 2013 jest informacja o zaopiniowaniu przez Komisję Archiwalnej Oceny Dokumentacji (dalej: KAOD) wykazu podmiotów wytwarzających MA wchodzących w skład NEZA, a mających siedzibę w granicach właściwości miejscowej archiwum (samego wykazu do informacji nie dołączono ani też nie podano liczby ulokowanych w nim podmiotów)⁵¹. Podobna informacja jest w analogicznym sprawozdaniu za 2014 r.⁵² KAOD tegoż archiwum wydała ponadto opinię w sprawie wpisania do rejestru NEZA (zapewne chodziło o wykaz podmiotów, z którymi współpracuje AP) jednego podmiotu⁵³. W 2014 r. AP w Płocku poszerzyło prowadzony wykaz podmiotów zaliczanych do NEZA o 26 tego typu jednostek organizacyjnych, o czym informuje odpowiednie sprawozdanie⁵⁴. Z kolei sprawozdanie za 2015 r. zawiera już osobny punkt (3.1) pt. Współpraca z wytwórcami NEZA⁵⁵. Również w sprawozdaniu AP w Bydgoszczy za 2013 r. jest (lakoniczna) informacja, że KAOD rozpatrzyła sprawę ustalenia wykazu podmiotów, których archiwalia wchodzą w skład NEZA⁵⁶. Prawdopodobnie różnie wygląda to w poszczególnych archiwach. Sprawozdania dyrektora katowickiego AP za lata 2013 i 2014, zarówno te dostępne na stronie internetowej archiwum, jak i opublikowane w czasopiśmie „Szkice Archiwalno-Historyczne” nie zawierają na ten temat ani słowa⁵⁷. Być może są to skrócone sprawozdania, a ich domniemane pełne wersje uwzględniają również tego typu wiadomości lub też zebrano je w osobnych, niedostępnych publicznie raportach. Pozostawiając te pytania bez odpowiedzi, należy podkreślić, że dane te nie znalazły także odbicia w redagowanych na podstawie sprawozdań AP Raportach NDAP za lata 2013, 2014 i 2015. Dlaczego? Tu także trudno o odpowiedź. Wolałbym nie tłumaczyć tego niedostatecznym zainteresowaniem PSA tą problematyką, choć w świetle pomijania akurat tych informacji przy jednoczesnym ogłaszaniu przez AP na ich stronach BIP tak arcyważnych informacji, jak oferta sprzedaży wycofywanych z użytku regałów w cenie złomu⁵⁸, trudno się takiemu wrażeniu

⁵⁰ Raport na temat stanu niepaństwowego zasobu archiwalnego..., s. 1. Zob. też R. Chałoński, dz. cyt., s. 226-258.

⁵¹ Pod datą 10 IV i 19 XII (uzupełnienie) 2013. Zob. *Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2013...*, s. 24, 25.

⁵² Pod datą 23 III 2014. Zob. *Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2014...*, s. 23.

⁵³ Chodzi o Muzeum Przemysłu i Techniki NOT w Warszawie. Zob. *Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2014...*, s. 23..

⁵⁴ *Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2014...*, s. 32.

⁵⁵ *Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2015*, s. 16-17 [online], <http://bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=4317&idmp=906&r=o> [dostęp: 2016-05-20].

⁵⁶ *Roczne sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Bydgoszczy w 2013 r...*, pkt. 3.2.3.

⁵⁷ P. Greiner, *Sprawozdanie dyrektora Archiwum Państwowego w Katowicach za 2013 rok*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 11, 2014, s. 273-285; tenże, *Sprawozdanie dyrektora Archiwum Państwowego w Katowicach za 2014 rok*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 12, 2015, s. 299-315.

⁵⁸ Zob. *Informacja o sprzedaży regałów*, BIP AP w Gdańsku, [online], <http://www.bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=3529&idmp=1536&r=o> [dostęp: 2016-05-20].

oprzeć. Teza o niedostatecznym zainteresowaniu AP niepaństwowymi organizacjami zdaje się być dodatkowo uzasadniona tym, że według różnych szacunków ilość tych, którym się ono należy, jako potencjalnym wytwórcom materiałów archiwalnych, wydaje się być dużo większa⁵⁹.

Stosunkowo dobrze widoczne są odbywające się w przestrzeni publicznej działania obliczone na budowanie przez AP kapitału społecznego poprzez prowadzenie działalności edukacyjno-popularyzatorsko-naukowej. W Raporcie NDAP za 2014 r. wyszczególniono siedem podobnych przedsięwzięć, w których współuczestniczyło dziewięć różnych organizacji, w tym Polskie Towarzystwo Historyczne i NSZZ „Solidarność”.

Niektórych działań praktycznych ze sfery pośredniego oddziaływania państwa na NEZA nie udało mi się uchwycić. Dotyczy to np. prowadzenia przez PSA specjalnych badań nad funkcjonowaniem archiwów organizacji z NEZA, ich specyficzną naturą i potrzebami. Kwestię tą należałoby zresztą przeanalizować na tle szerszego, a zarazem dość skomplikowanego zagadnienia prowadzenia przez AP prac naukowo-badawczych. W niezbyt licznych opracowaniach poświęconych temu zagadnieniu można znaleźć postulat prowadzenia, w miarę możliwości, badań obejmujących wszystkie części składowe archiwistyki⁶⁰.

Tak oto w dużym skrócie przedstawia się sprawa rzeczywistych działań państwa w sferze NEZA w wymiarach bezpośrednim i pośrednim. W ramach ich ogólnego porównania należy podkreślić, że więcej dzieje się w pierwszym z nich. Dociekając, dlaczego tak jest, wskazałbym przede wszystkim na uwarunkowania prawne, w jakich działają AP, z których wynikają ich zadania i sposoby ich realizacji, silnie sformalizowane. Formalizacja przyczynia się do tego, że wolą one planować, wykazywać i rozliczać ściśle określone przedsięwzięcia. Pod tym względem pośrednie oddziaływanie w dużej mierze może wydawać się trudniejsze w wymiarze przynoszonych efektów, które często nie są dobrze widoczne ani nie przychodzą odpowiednio szybko, do tego nie tak łatwo wykazać przed zwierzchnikami, że czas i środki przeznaczone na ich realizację dobrze spożytkowano. W tej sytuacji, na którą nakładają się też inne czynniki (np. przyzwyczajenie części pracowników do działania w rutynowy sposób) trudno oczekiwać czego innego niż to, z czym aktualnie mamy do czynienia.

* * *

Artykuł ten miał na celu identyfikację podstawowych obszarów problemowych, w których państwo może lub powinno wpływać na NEZA, wskazać różnego typu normatywy i wiążące wypowiedzi przedstawicieli PSA potwierdzające fakt dostrzegania tychże obszarów przez instytucje państwowe oraz uchwycić przykłady ich praktycznego oddziaływania.

Zebrane na ten temat informacje zapewne dałoby się bardziej uzupełnić i precyzyjniej usystematyzować. Lecz nie miałyby to istotnego przełożenia na treść stawianych wniosków. Z dokonanych obserwacji wyłania się dosyć złożony konglomerat zamie-

⁵⁹ A. Górak, D. Magier, *Selekcja archiwalna jako konstruowanie zasobu źródeł historycznych*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory”, nr 2(4), 2011, s. 135.

⁶⁰ J. Łosowski, *Praca naukowa w archiwach i sposoby jej wspierania*, [w:] *Nowe funkcje archiwów*, red. I. Mamczak-Gadkowska i K. Strykowski, Poznań 2015, s. 100.

rzeń i działań państwa, przede wszystkim PSA, wobec podmiotów z NEZA. Trzeba przyznać, że jest tego niemało – więcej, niż się zwykle wydaje, choć w poszczególnych obszarach wygląda to, rzecz jasna, rozmaicie. Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że to, co udało i udaje się osiągnąć, w tym także skala osiągniętych efektów, to nie tylko pochodna zabiegów PSA. To także skutek takiego, a nie innego odzewu ze strony podmiotów z NEZA czy szerzej – ich zainteresowania przedstawianą ofertą. Pomijając ewentualny wpływ innych czynników, jedną z kluczowych kwestii dla obudzenia czy podsycenia tego zainteresowania wydaje się być prowadzenie przez PSA odpowiedniej polityki informacyjnej oraz zadbanie o odpowiednią jakość inicjowanych procesów komunikacyjnych, w których uczestniczą organizacje niepaństwowe. Przyznam, że niejednokrotnie zetknąłem się z opiniami, że na tym polu państwo nie robi nic albo bardzo niewiele⁶¹. Sądzę, że mimo przedstawienia w tym artykule jedynie zarysu obszernej i wieloaspektowej problematyki oddziaływania państwa na NEZA udało mi się wykazać, że tak nie jest. Uprawniałoby to do umiarkowanego optymizmu. Lecz działania podejmowane w tym obszarze są obarczone zasadniczym mankamentem. Są one wycinkowe, doraźne i w bardzo niewielkim stopniu skoordynowane. Znamionują brak całościowej wizji na oddziaływanie państwa na sektor NEZA. Prawdopodobnie wynika to głównie z niedostrzegania na większą skalę przez PSA znaczenia czynników społecznych nadających coraz wyraźniej ton życiu publicznemu, co przyznają sami jej przedstawiciele⁶². Kilka lat temu prof. W. Stępniaak zwracał uwagę na potrzebę podjęcia aktywnej i świadomej polityki w odniesieniu do NEZA⁶³. Zgadzałem się w pełni z tą tezą posunąłem się dalej, twierdząc, że potrzebna jest tu odpowiednia strategia. Należałoby przystąpić do jej opracowania, koniecznie we współpracy z najaktywniejszymi podmiotami z tego sektora, w tym z wiodącymi archiwami społecznymi. Swoją wkład wraz z ułatwiającym wzajemne kontakty pośrednictwem między AP, a organizacjami z NEZA mogłyby ewentualnie wnieść, rzecz jasna tam, gdzie istnieją (np. w Gorzowie Wielkopolskim i Płocku), towarzystwa przyjaciół poszczególnych AP. Z kolei dyrektorzy tych placówek mogliby, w myśl Wytycznych NDAP w sprawie współpracy z podmiotami z NEZA z grudnia 2012 r., współpracować w tym zakresie ze stowarzyszeniami archiwistów⁶⁴. Oczywiście, nad wieloma tego rodzaju szczegółami będzie jeszcze czas się zastanowić, jak tylko zostaną wszczęte prace nad stworzeniem wspomnianej strategii. Byłbym usatysfakcjonowany, gdyby uwagi i propozycje zawarte w tym artykule stały się jednym z bodźców prowadzących do ich zainicjowania.

Należy jednak zdać sobie sprawę z tego, że stworzenie jej będzie tylko pierwszym, choć bardzo znaczącym krokiem. Do mojego artykułu nie bez przyczyny włączyłem zarówno warstwę deklaratywną, jak i wymiar praktyczny wpływu państwa na NEZA. Powszechnie wiadomo, że nawet najlepsze pomysły i najstuszniesze przepisy prawne mogą pozostać w sferze teoretycznej, jeśli konkretni ludzie, zwłaszcza decydenci nie zadbają o ich przełożenie na rzeczywistość. O ostatnich kilku latach funkcjonowania PSA, stanowiących pewien zamknięty okres, niewątpliwie można powiedzieć, że jeśli chodzi o próby rozwiązywania problemów, o których tu wspominałem, stanowią

⁶¹ Zob. A. Górak, D. Magier, dz. cyt., s. 132.

⁶² Zob. W. Stępniaak, *Czy wiemy, czym jest instytucja narodowego zasobu archiwalnego?*..., s. 11.

⁶³ Tamże, s. 12.

⁶⁴ Zarządzenie NDAP nr 16 z 10 XII 2012 w sprawie współpracy archiwów państwowych..., § 4.

czas bardzo dobrze wykorzystany, zwłaszcza na tle poprzednich dwóch dekad. Przyszłość rodzi niepewność. Pozostaje jednak mieć nadzieję na to, że kolejne lata upłyną pod znakiem kontynuacji i dalszego rozwijania tego, co do tej pory udało się osiągnąć.

BIBLIOGRAFIA

źródła

- Galuba Rafał, *Archiwa. Przepisy metodyczne (2002–2007)*, Poznań 2007.
- Greiner Piotr, *Sprawozdanie dyrektora Archiwum Państwowego w Katowicach za 2013 rok*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 11, 2014, s. 273-285.
- Greiner P., *Sprawozdanie dyrektora Archiwum Państwowego w Katowicach za 2014 rok*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 12, 2015, s. 299-315.
- Raport Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych 2013 [online], <http://archiwalna.archiwa.gov.pl/images/stories/Wydawnictwa/Raport%20Naczelnego%20Dyrektora%20Archiw%C3%B3w%20Pa%C5%84stwowych%202013.pdf>
- Raport na temat stanu niepaństwowego zasobu archiwalnego na terenie właściwości Archiwum Państwowego w Kielcach, 7 grudnia 2012 r., znak 421-1/12 [online], <http://archiwalna.archiwa.gov.pl/images/stories/20124211Raport.doc>
- Roczne sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Bydgoszczy w 2013 r. [online], <http://bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=3387&str=68> [dostęp: 2016-05-20]
- Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2013 [online], <http://bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=3372&idmp=906&r=0>
- Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2014 [online], <http://bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=3797&idmp=906&r=0>
- Sprawozdanie opisowe z działalności Archiwum Państwowego w Płocku za rok 2015 [online], <http://bip.ap.gov.pl/dokument.php?iddok=4317&idmp=906&r=0>
- Sprawozdanie z działalności Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz archiwów państwowych w 2015 r. [online], <https://www.archiwa.gov.pl/pl/o-nas/naczelnna-dyrekcja-archiw%C3%B3w-pa%C5%84stwowych/sprawozdania>
- Strategia archiwów państwowych na lata 2010–2020, Załącznik do Komunikatu nr 1/2010 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 23 XII 2010 [online], <https://www.archiwa.gov.pl/pl/o-nas/strategia-archiwów-państwowych>
- Zarządzenie NDAP nr 16 z 10 XII 2012 w sprawie współpracy archiwów państwowych z podmiotami, których materiały archiwalne wchodzą w skład niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego [online], <https://www.archiwa.gov.pl/pl/zarzadzanie-dokumentacja/prawo-archiwalne/akty-normatywne-naczelnego-dyrektora-archiwów-państwowych>

literatura

- Adamski Dariusz, *Echa IV Krajowego Sympozjum Archiwalnego „Nie tylko państwo tworzy historię”* [online], <http://archiwa.org.pl/?p=355>
- Chałoński Rafał, *Raport na temat stanu niepaństwowego zasobu archiwalnego na terenie właściwości Archiwum Państwowego w Kielcach*, „Archeion”, t. 115, 2014, s. 226-258.
- Czarnota Tomasz, *Problematyka działalności dokumentacyjnej współczesnych archiwów*, [w:] *Toruńskie konfrontacje archiwalne*, t. IV *Nowa archiwistyka – archiwa i archiwistyka w ponowoczesnym kontekście kulturowym*, red. W. Chorążyczewski, W. Piasek i A. Rosa, Toruń 2014, s. 53-70.
- Gluza Zbigniew, *Dekada przed archiwistyką społeczną*, [w:] *Archiwistyka społeczna*, red. K. Ziętał, wydanie II, Warszawa 2014, s. 18-22.
- Górak Artur, Magier Dariusz, *Selekcja archiwalna jako konstruowanie zasobu źródeł historycznych*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory”, nr 2(4), 2011, s. 131-143.
- Jabłońska Alicja, *Tak zwane archiwa społeczne w Archiwum Państwowym w Szczecinie*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, nr 21, 2012, s. 153-173.
- Jabłońska Marlena, Urbański Jacek, *Komunikacja w archiwum a jego wizerunek*, [w:] *Zatrzymać przeszłość*,

dogonić przyszłość. *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Wrocław, 5–7 września 2012 r.*, red. W. Chorańczewski i K. Strykowski, Warszawa 2013, s. 447–454.

Jabłońska Marlena, *Public relations w archiwach – wprowadzenie*, [w:] *Public relations w archiwach. Zbiór studiów*, red. M. Jabłońska, Poznań 2010, s. 25–34.

Głowania Katarzyna, Kurdyk Barbara, *Przejmowanie dokumentacji organizacji kombatanckich przez Archiwum Państwowe w Katowicach oraz jego oddziały w latach 2007–2014*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 11, 2014, s. 259–261.

Kwiatkowska Wiesława, *Ogólny model opracowania zasobu archiwalnego a porządkowanie akt organizacji społecznych*, „Archeion”, t. 113, 2012, s. 133–141.

Łaborewicz Edyta, *Zespoły aktowe partii politycznych, organizacji podległych i ruchów społecznych oraz związków i stowarzyszeń w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddział w Legnicy*, s. 1–7 [online], http://archiwalna.archiwa.gov.pl/images/stories/file/pdf/zespoły_aktowe.pdf

Łosowski Janusz, *Praca naukowa w archiwach i sposoby jej wspierania*, [w:] *Nowe funkcje archiwów*, red. I. Mamczak-Gadkowska i K. Strykowski, Poznań 2015, s. 97–113

mce/abe, *Archiwiści chcą zabezpieczyć dokumentację sektora państwowego* [online], <http://dzieje.pl/aktualnosci/archiwisci-chca-zabezpieczyc-dokumentacje-sektora-prywatnego>

Robótka Halina, *Kilka refleksji na temat polskiego prawa archiwalnego*, [w:] *Prawo archiwalne. Stan aktualny i perspektywy zmian. Materiały z międzynarodowej konferencji, Toruń 20–21 kwietnia 2007 r.*, red. H. Robótka, Toruń 2007, s. 31–42.

Stępnia Władysław, *Czy wiemy, czym jest instytucja narodowego zasobu archiwalnego?*, [w:] *Zatrzymać przeszłość, dogonić przyszłość. Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Wrocław, 5–7 września 2012 r.*, red. W. Chorańczewski i K. Strykowski, Warszawa 2013, s. 11–21.

Stępnia W., *Najważniejsze zmiany i kierunki działalności archiwów państwowych w latach 2011–2013*, „Archeion”, t. 114, 2013, s. 23–36.

Аннотация

Томаш Чарнота

Влияние государства на негосударственные архивные ресурсы в Польше - от теории к практике.

Статья направлена на выявление основных проблемных областей, в которых государство может или должно влиять на негосударственные архивные ресурсы. На основе препровожденных Автором наблюдений получается довольно сложный конгломерат намерений и действий государства, прежде всего Государственной Архивной Службы, которых предметом являются негосударственные архива. Одакож меры принимаемые в этой области искажены фундаментальным недостатком - они фрагментарные, специальные и в очень невеликом степени координированные. Это характеризует отсутствие общей концепции воздействия государства на спонтанно развивающуюся область негосударственных архивов.

Resume

Tomasz Czarnota

The influence of the state on the private archives' resources in Poland - from theory to practice.

The aim of this article is to identify the key issue areas in which the state could or should influence the private archives' resources. From the observations made by the author, we could see a conglomeration of state's goals and activities, especially the State Archive Service, regarding the private archives. However, the actions taken in this regard are fundamentally flawed, they are fragmentary, short-term and poorly coordinated. They lack a broader vision of the state influencing the private archives.

